

Parken som rom for fellesskap og tilflukt i moderne byliv

– et forsøk på å forstå parkers flerfunksjonelle karakter

Dag Yttri

Artikkelen bygger på en dr. scient avhandling i landskapsarkitektur skrevet ved Institutt for landskapsplanlegging ved Norges landbrukshøgskole (Yttri 1999). Tema for avhandlingen var parkers betydning for menneskers livskvalitet og levesett.

Hovedspørsmålet som ligger til grunn for denne artikkelen er hvilke menneskelige opplevelser og betydninger som konstituerer parker som en egen type byrom? Hvilken type menneskelige opplevelser er det som karakteriserer parkene som steder? Hvordan kan vi beskrive og forstå disse opplevelsene og betydningene? Artikkelen legger vekt på at parker er mangetydige rom med en flerfunksjonell karakter og beskriver en ramme denne flertydigheten kan forstås innen.

Parker beskrives her som byrom med en sammensatt karakter der både urbane og eksistensielle betydninger inngår. Studien som ligger til grunn for artikkelen tok sikte på å utvikle kunnskap om to ulike betydningsaspekter ved parker. Det første betydningsaspektet blir beskrevet som urbant. Dette dreier seg parkers betydning for ulike sider av det sosiale liv som er typisk for det å bo i by, for eksempel opplevelsen av et mangfoldig folkeliv og anonymt fellesskap. Det andre betydningsaspektet beskrives som eksistensielt.

Dette omfatter blant annet parker som steder der en kan finne ro, trekke seg tilbake for kontemplasjon og refleksjon. De to betydningsaspektene kan også oppfattes som steds-kvaliteter som danner motstykker til hverandre og utfyller hverandre. Samsillet, spenningene og kontrastene mellom disse kvalitetene bidrar til å gi parker deres særlige verdi og konstituere de som en egen type byrom. Denne forståelsesrammen vokste fram i løpet av studien som en tolkning av intervjuene og annet empirisk materiale.

Studieområdet

Studien ble gjennomført i bydelen Grünerløkka – Sofienberg i Oslo. En grunn til at dette området ble valgt, var at parkene preger området og er svært aktivt brukt av befolkningen. Grønnområdene utgjør omlag 25 % av bydelens totalareal, dette er en høy andel med tanke på at området ligger i indre by. Parkene i bydelen har også svært ulik karakter og størrelse. Her er små sentralt lokaliserte ”urbane” parker med hektisk folkeliv, men også større naturpregede parker. Det finnes også parker som best kan beskrives som typiske aktivitetsparker. Akerselva, mest kjent som arnested for norsk industri, renner gjennom bydelen og har parkmessig

Bilde nr 1. Birkelunden ligger sentralt i bydelen Grünerløkka – Sofienberg og er en viktig møteplass for mange i området. Parken er solrik og inneholder blant annet en fontene der barn ofte bader om sommeren og en musikkpaviljong som blir brukt en del til ulike arrangementer. Gatene rundt parken har et stort antall kafeer og gatekjøkken av ulik karakter. Mange tar med seg mat fra disse inn i parken for å spise der.

opparbeiding langs store deler av breddene. I denne artikkelen har jeg imidlertid valgt å særlig å bruke Birkelunden og Botanisk hage som eksempelområder. Birkelunden er en typiske åpen "urbane" parken med et rikt folkeliv og mange aktiviteter, mens Botanisk hage er avskjermet, naturpreget og noe mer perifert lokalisert i bydelen. Disse vil bli beskrevet nærmere senere. Enkelte andre områder vil også bli trukket frem.

Metoder

Empirisk kvalitativt material ble samlet inn gjennom en forholdsvis lang periode, fra våren 1996 til sommeren 1998. I det meste av denne tiden bodde og levde jeg selv sentralt i

studieområdet. Dette ga særlige muligheter. Først og fremst ga det en direkte opplevelse av det daglige liv i parkene. Det ga kjennskap og innlevelse i de lokale forholdene. Observasjoner av beboernes aktiviteter i parkene og refleksjoner omkring undersøkelsen ble en del av hverdagen.

En av de viktigste metodene var kvalitative intervju. Det ble gjennomført 32 dybdeintervjuer på i gjennomsnitt rundt 50 minutt. Noen av intervjuene var gruppe intervju med 2 – 7 informanter. I tillegg til disse dybdeintervjuene ble det gjort spontane intervjuer ute i parkområdene med tilfeldig utvalgte informanter. Dette var korte intervjuer på rundt 10 minutter. I alt ble det gjort over 60 slike korte intervju, ofte kombinert med observasjoner. Fotoapparatet fungerte som

notatblokk for å registrerer observasjonene. Formålet med de korte intervjuene var å få bedre forståelse for hvordan informantene selv opplevde de situasjonene og hendelsene som ble observert. En annen variant av de korte spontane intervjuene var gjentatte treff med de samme informantene ute i parkene. Flere av informantene brukte parken som faste møteplasser med venner og kjente. Noen av disse gruppene og enkeltpersonene ble oppsøkt flere ganger for uformelle samtaler og observasjoner. Dette fikk karakter av en form for observasjon der jeg delvis deltok og ble en del av det jeg observerte og snakket med informantene om.

Parken som urbant rom

Begrepet ”urbant” blir her brukt om kvaliteter ved det sosiale og kulturelle liv, ikke om arkitektonisk utforming av bygninger og plasser. Viktige urbane kvaliteter er for eksempel møter og konfrontasjoner med grupper mennesker man selv ikke tilhører og opplevelsen av et mangfoldig sosialt liv man både deltar i og er tilskuer til samtidig (Saunders 1993).

Birkelunden ligger sentralt lokalisert i studieområdet og var den parken som informantene tillot de mest typiske urbane kvalitetene. Det som først og fremst preget informantenes opplevelse og omtale av Birkelunden var det sosiale livet. Å oppholde seg i Birkelunden en sommerdag er en ekte urban erfaring. Her er et mangfold av mennesker og aktiviteter, et pulserende liv med hunder, barn og folk som krysser plassen. Det er et stort anonymt fellesskap der forskjellene og mangfoldet av mennesker slår oss.

Davis (Davis 1997) og Aspen (Aspen og Pløger 1997) hevder at noen av det offentlige roms mest verdifulle og vitale kvaliteter står i fare i dag. Davis omtaler dette som følelsen av ”demokratisk beruselse, risikoer og udeodoriserte dufter”. På lignende måte peker Bosse Bergman (Bergman 1991) på at kjøpesentre frarøver byen urbane kvaliteter og erstatter det med en ”psuedourbanitet”. Møtene i denne typen rom er korte, det er ingen spontane folkesammenstimlinger. I kjøpesentret er rekreasjon, kultur og konsum koblet sammen til en slags atmosfæriske drømmelandskap med kommersielt formål. Ikke bare kjøpesentre, men også sentrumsområdene generelt er i større og større grad blitt preget av dette (Aspen og Pløger 1997).

Det sosiale livet i Birkelunden danner på mange måter en kontrast til kjøpesentrenes ”psuedourbanitet” slik Bergman beskriver den. Møtene er ofte lange i Birkelunden, folk

slår seg ned, tilsynelatende uten formål. Det er mange spontane aktiviteter og folkeansamlinger. Det er ingen kommersielle hensyn som trekker folks oppmerksomhet bort. Stikk motsatt av kjøpesentret er det de usminkete kontrastene, det udeodoriserte folkelive som preger Birkelunden. Nettopp søken etter denne typen urbane opplevelser ser ut til å være blant de viktigste for å oppsøke parker som Birkelunden. Noe av det som trekker folk hit er mangfoldet og kontrastene. Opplevelsen av kontraster er en svært viktig kvalitet ved det offentlige rom (Werner 1991). Dette kan være for eksempel dynamikken og kontrasten mellom tilfeldighet og orden, fornuft og lynne, risiko og trygghet. På det mest intense en absurd blanding av mennesker i total ulike livssituasjoner der både det edle og det perverse, det vakre og det stygge kommer til uttrykk. Dette var også en råd tråd i mine informanternes beskrivelser av Birkelunden og andre sentrale parker. I bunn og grunn dreier dette seg om å se livets mange sider usminket, og om å oppleve at man selv er en del av det pulserende livet. En informant uttrykte dette slik:

Kuba og Birkelunden er de parkene jeg bruker mest, og som jeg sikkert bruker mye mer enn jeg hadde tenkt. Altså, hvis jeg hadde satt meg ned og skrevet opp hvor ofte jeg ville gå der, så hadde jeg vært der mye mer. Det er mye mer på impuls altså. Du går forbi der, og så er det bare så deilig i Birkelunden. Så forførende hele parken, så du kanskje slår deg ned der uten at du hadde tenkt det og kanskje somler vekk en time som du hadde tenkt å bruke til andre ting ... Gjennom liksom en helt ordinær hverdag på skole eller jobb eller på vei hjem eller til et eller annet. Og hvis du da slår deg ned der, så kan det være høydepunktet i løpet av en dag altså, at du var der i løpet av dagen og kanskje traff noen eller satt og nøyt sola og så på hunder eller unger som lekte eller hva det nå skulle være altså.

Informanten legger også vekt på at besøket i parken ikke var planlagt. Både oppholdet i seg selv og det som hendte der hadde karakter av å være spontant og tilfeldig. Både mine egne undersøkelser og andre tyder på at det å spontant bli revet med av de hendelsene som foregår er en svært viktig del av opplevelsen av mange parker (Ward, Snodgras & Barry 1988). Det dreier seg om spontane hendelsene, situasjoner preget av lek og tilfeldighet. Noen informanter opplevde at planlagte besøk i parkene var mindre verdifulle enn de spon-

tane og tilfeldige besøkene. Informantenes vekt på spontane besøk i parkene kan også tolkes som behov for å ”oppleve det uforutsatte”. Dette dreier seg ikke bare om handlingene i seg selv, men også om å komme bortenfor det gitte og forventede. Muligheten til å bli revet ut av hverdagens mønster er derfor en svært viktig kvalitet.

Parkene er byens ansikt

Noe av det som gjør at en med rette kan karakterisere parker som Birkelunden som urbane rom er at mange sider av beboernes liv kommer svært direkte til uttrykk der. Aktivitetene og oppholdet i parkene gjør menneskene synlige for hverandre på en annen måte enn andre byrom. Mange av de aktivitetene en kan iakttå i Birkelunden er typiske nærmiljøaktiviteter, halvprivate aktiviteter som folk ”tar med seg” ut. Dette kan eksempelvis være å spise, leke med barna eller ligge å lese. Dette gir et godt inntrykk av menneskene i området, deres liv og verdier. En informant ga særlig klart uttrykk for dette:

Det å gå gjennom en park opplever jeg som forskjellig fra å gå i gata. I gata er alle for det meste på vei til eller fra noe. Man vet ikke egentlig hvor de hører til. I en park er det både folk som er på vei fra et sted til et annet, men også folk som ligger eller står og prater. Jeg tar for gitt at dette er folk som bor i nærheten og har det som ”sin” park. Slik får jeg også vite mer om hva slags folk som bor i mit nærområde, når jeg ser hva de gjør i parken. Jeg vet om de er gamle, unge, innvandrere, alkoholikere, ser hvordan de går kledd og hva slags typer de er. Ser at de mater fuglene eller lufter bikkja. Når jeg blir kjent med folk i nærområdet mit på denne måten, er det med på å gi meg en følelse av tilhørighet; her bor jeg, dette er jeg en del av.

Informanten legger vekt på at hun får et bilde av andre mennesker i parkene. Dette gir henne også en følelse av å høre til i området, en følelse av lokalt fellesskap. Slik jeg tolker det ble parkene oppfattet som et symbol og uttrykk for et lokalt fellesskap, for stedet. Dette betyr ikke nødvendigvis at det finnes noe ”egentlig” lokalt nærmiljø i området eller at møter i parkene skaper et sosialt nærmiljø. Forskning om bomiljø i by har vist at beboernes sosiale nettverk sjelden er knyttet til nærmiljøet (Pløger 1997). Men alene det å iakttå andres aktiviteter og være til stede i parkene samtidig kan bidra til å skape følelsen av et anonymt fellesskap, en steds-

følelse. Innblikket i andre menneskers aktiviteter i parkene forteller oss noe typisk og vesentlig om stedet, om livsformene og menneskene i nærområdene.

Mange informanter ga uttrykk for at de så parkene som oppdelt i områder der mennesker med ulik livsstil og levestil brukte forskjellige parker og forskjellige deler av parkene. Hvilke parker de selv brukte og hvilke deler av parkene de oppsøkte var ikke bare avhengig av de fysiske kvaliteten ved parken, men også sosiale sammenhenger. Hvem de så seg selv som og hvilke grupper de assosierte seg med spilte helt klart også stor rolle for hvor de følte seg hjemme og hvilke områder de foretrakk. Studieområdet hadde som nevnt en svært variert befolkning. Ulike grupper i befolkningen hadde ”sine” plasser i parkene. Slik jeg tolker det ble parkene opplevd som en slags ”sosiale kart” over området. I parkene kunne man oppleve de ulike gruppene og ”typene” menneskers karakteristika og få et godt inntrykk av dem som personer. Viktig er det også at informantene opplevde menneskene i parken som grupper, ikke bare enkeltmennesker. De omtalte parkene og områder i parkene ut fra hva som kjennetegner de som oppholdt seg der – om de var unge, gamle, afrikanere, norske, indiske og så videre. I parkene kom gruppens karakteristiske trekk til uttrykk gjennom deres aktiviteter og væremåter. Uten overdrivelse var det bildet informantene hadde av bydelen sosialt og kulturelt sterkt preget av de inntrykkene de fikk i parkene. Mange grupper som var mindre synlige i bybildet ellers kunne oppserveres i parkene. Parkene var steder der beboerne ”leste” nærområdet, steder som ga byen et innhold og en mening og gjorde det som rørte seg mellom menneskene synlig midt i bybildet.

Parken som eksistensielt rom

Den andre betydningsdimensjonen som jeg nå vil beskrive er parkers eksistensielle betydning. I likhet med Lefebvre (Lefebvre 1984) ser jeg menneskelige behov som sammensatt av kontraster som trygghet – eventyr, arbeid – lek, ro – aktivitet og isolasjon – møter. Arbeid må balanseres med lek. Ro må balanseres med aktivitet. Urbane kvaliteter krever også sin motsetning, jeg kaller dette eksistensielle kvaliteter. Mange av informantene ga uttrykk for at de av og til følte behov for å trekke seg tilbake og få avstand til hverdagen. En rekke informanter opplevde at enkelte parker egnet seg særlig godt til å få tilfredstilt dette behovet. Beho-

Bilde 2. Botanisk hage er en av de største grønområdene i indre by om måler omkring 140 da. Parken har en svært rik vegetasjon som gjør at den er godt avskjermet fra byen rundt. Siste tilskudd til parken er "fjellhagen" med et stort antall fjellplanter og en "fjellbakk". Parken inneholder dessuten Universitetet i Oslos botaniske, zoologiske og paleontologiske samlinger. Spesielt om våren i mars, april og mai er det mange eldre mennesker som bruker parken som en fast møteplass.

vet for tilbaketrekning synes å være allmennmenneskelig og faller ofte sammen med skjønnhetsopplevelse, opplevelse av sanslige kvaliteter og refleksjon (Dovey 1990).

Når de beskrev behovet for å trekke seg tilbake la enkelte informanter vekt på at de søkte å få avstand til sider ved hverdagen de opplevde som stressende. Botanisk hage og Ola Narr naturpark var de parkene i studieområdet som klart ble opplevd som en kontrast til byen. Dette er også blant de største grønområdene i indre by. Botanisk hage ble ofte beskrevet med ord som "en egen verden" eller en "oase midt i byen". Ut fra dette kan det virke som om informantene søkte en kontrast til byen. Andre ga uttrykk

for at det mer dreide seg om at oppholdet i parken ga de en frihetsfølelse. Stikkord som "følelsen av frihet" og lignende var hyppige i informantenes beskrivelse av hva de opplevde som viktige kvaliteter ved Botanisk hage og Ola Narr naturpark. Noen satte frihetsfølelse i sammenheng med opplevelsen av fysisk romlighet, lys og luft. Utsikt ble trukket frem av mange informanter i denne sammenheng. Annen forskning tyder også på at utsikt og fysisk romlighet har stor betydning for vår mentale tilstand. Engler (Engler 1990) peker for eksempel på at folk sine beskrivelser av hvordan de opplever utsikt har mye til felles med opplevelser under meditasjon. På spørsmålet om hva frihetsfølelsen eller lignende

opplevelser dreide seg om ble det imidlertid gitt svært ulike svar. Noen informanter satte dette i sammenheng med at parker og natur ikke var fylt av budskap som styrte deres adferd og tanker. En informant uttrykte seg slik:

Altså, mennesker i dag går i barnehager, så går de i skoler og slik fortsetter det. Vi lever i grupper, og når vi lever slik så har vi behov i oss – i alle fall noen av oss – for naturen. Den gir en frihet. I naturen gjør du det vil, du hører ikke på hva andre sier. Det er ingen som forteller deg hva du skal gjøre og hva du ikke skal gjøre, eller hvordan du skal gjøre det.

For denne informanten var parkene og naturen en kontrast til hverdagen fordi hun opplevde at mange andre deler av livet hennes var "overorganisert" og styrt av samfunnet og andre menneskers krav. Her går det også fram at frihetsfølelsen hadde sammenheng med et behov for selvvalgt ensomhet. Mange informanter la vekt på dette. For de var parken først og fremst et sted for kontemplasjon, ofte som del av en fast spasertur gjennom både parker og andre byrom. Enkelte andre forskningsarbeid vektlegger denne typen kvaliteter ved parkene. Sommer (Sommer 1990) fant i sine undersøkelser at muligheten til å være "bare seg selv" var det ungdom oppga oftest som årsak for å oppsøke naturpregede områder. Min undersøkelse tyder på at dette ikke bare gjelder ungdom, men andre grupper også. Ut fra min egen undersøkelse vil denne typen betydninger også kunne beskrives som en søken etter noe "opprinnelig" og "grunnleggende". Dette kom til uttrykk i informantenes omtale av mange parker, men enkelte av informantene som brukte Ola Narr naturpark ga utvilsomt særlig sterkt uttrykk for det.

Ikke alle informantene oppsøkte parkene for å være alene. Noen pekte tvert om på at parkene var steder som egnet seg godt for det nære fellesskapet med venner. En informant sa det slik:

Områdene langs Akerselva er en park som jeg bruker mye, og den forbinder jeg veldig med at enten jeg går eller sykler så tenker jeg veldig mye liksom. Det er noe med at da går man ut av det vanlige liksom. Og viss jeg er sammen med noen så er det veldig fint å snakke, man snakker *mye* bedre da.

Informanten legger stor vekt på at parkene var gode plasser å samtale i. At mange bruker parkene som steder for personlige samtaler kom også ofte fram i de korte 10 – 15 minutt lange intervjuene jeg gjorde ute i parkene. Noen ganger ble

jeg avvist fordi de jeg ville intervjuer var midt i personlige samtaler. Årsaken til at parkene blir brukt som samtaleplasser kan være flere. At det er stille og få rettede inntrykk som kan forstyrre er opplagt. Noen informanter opplevde også at det var en tendens til "mer nærhet" i parkene enn i andre byrom. Det kan være at dette har sammenheng med felles opplevelser av både andre mennesker, utsikt og natur. Det ble oss nevnt at avstanden til andre gjorde parker mer usjenerte enn for eksempel bakgården. Andre informanter satte dette i sammenheng med parkens sanslige kvaliteter; lyset, duftene og følelsen av "bakkekontakt". Fraværet av mer påtrengende inntrykk eksempelvis trafikk eller massemedia ble også nevnt som moment som bidro til å åpne sinnet for inntrykk. Også denne typen opplevelser kom særlig sterkt til uttrykk hos enkelte informanter som brukte Ola Narr naturpark og Botanisk hage.

Parker gir emosjonene og tankene rom

I perioder preget av personlige vansker er parker og natur sin eksistensiell betydning særlig tydelig. En av de beste dokumentasjonene av dette finner vi i Johan Ottossons arbeid "Naturens betydelse i en livskris" (Ottosson 1997). Her forteller Ottosson om hva naturen betydde for han under rehabilitering av en hjerneskade etter en ulykke. Han beskriver naturen rundt sykehuset som "veien tilbake". Parkenes betydning i perioder preget av små og store personlige vansker kom også til uttrykk hos noen av mine informanter. Jeg kan ikke uttrykke dette på noen bedre måte enn å gjengi deler av en historie en informant fortalte:

Jeg har jo gått mye i parkene her i nesten 30 år. Spesielt har jeg brukt Botanisk hage både nå og da jeg var ung ... Jeg husker en gang for noen år siden, jeg gikk i Botanisk hage å kikka. Så ville jeg sette meg ned å ta en røyk. Og så var det slik at mesteparten av benkene var opptatt, så jeg satte meg ved siden av en ung mann der. Men, jeg fikk liksom ikke kontakt med han, for han reagerte liksom ikke når jeg satte meg på benken, og bare så sånn helt fjern ut ... og du prøver liksom å få kontakt. Han snudde ikke på hode en gang, men jeg begynte nå å prate likevel jeg etter en stund. Og så sa jeg "det er jo et nydelig sted å sitte å slappe av dette her" – og så, liksom, han begynte å tine opp, og fortalte om problemer som hadde hopa seg opp ... sa han ikke hadde noen ting å leve for og alt sånt no. Han hadde voldsomme problemer, hadde faktisk bestemt seg for å ta livet sitt. Så tenkte jeg, at

du kan jo aldri begynne å gi råd eller prate moral til sånne, så jeg sa at det er jo klart at det kan jo ofte være tungt og trist og sånt no, og så sa jeg ”akkurat slik føler jeg det noen ganger også, og da går jeg hit” sa jeg ”ja, her syns jeg det er så nydelig ... du ser treerne og blomstrene og alt, du blir liksom oppløfta”. Og så satt vi å prata lenge, og vi traff hverandre igjen i parken flere ganger. Nå har han flytta, så jeg har ikke sett han på et par år

Kunne dette møtet ha funnet sted en annen plass enn i en park? Hvilke kvaliteter ved omgivelsene bidro til at møtet ble som det ble? Disse spørsmålene lar jeg stå åpne for refleksjon.

Historien over er dramatisk. Den dreier seg om parken som tilfluktsted men også om skjønnhetsopplevelse og den særlige typen kontakt skjønnhetsopplevelse og naturelementer som treer kan synes å formidle mellom mennesker. Slik jeg tolker historien dreier den seg også om noe av det som Ottosson beskriver; at steiner og natur evnet å ”ta opp i seg” sorg og problemer fordi de føles så grunnleggende og håndfaste. Årsaken til at historien er tatt med er et den sier noe om en type betydning som også kom til uttrykk i mer hverdagslige situasjoner hos informantene. Av intervjuene går det fram at mange oppsøker parkene for å bearbeide sine tanker og følelser ellers i hverdagen også, ikke bare i personlige kriser. Både spontane stopp på 5 – 10 minutter, på vei gjennom parken til andre gjøremål og lengre mer planlagte eller rutinemessige besøk blir tillagt denne typen betydning. En informant uttrykte dette slik:

Sofienbergparken¹ er jo en plass som jeg kan slå meg ned veldig på impuls da, for jeg bor like ved den. Det kunne jeg jo også i Birkelunden tidligere, for jeg bodde like ved den. Men hvorfor jeg har fått ett mer personlig forhold til Sofienbergparken enn Birkelunden? Jeg vet ikke hvor personlig jeg skal bli, men jeg har brukt Sofienbergparken som et tenkested, og det opplever jeg ikke at Birkelunden kan brukes til. Sofienbergparken er et sted jeg kan være for meg selv. De store trea gir en ro. Nå er det vel kanskje ikke bare noe ved Sofienbergparken, for jeg har alltid hatt et sånt sted. Når jeg var liten var det noen treer like utafor gården hjemme. Så det er vell heller et sted som jeg lager meg, det kan være en stein eller et tre eller noe ... men Sofienbergparken har jo store treer, og det er kanskje noe ved de ... du får liksom en følelse av historie og det gir en ro.

Hos denne og andre informanter går det fram at parkene ikke bare var steder som ble oppsøkt for å tenke og få perspektiver i vanskelige livssituasjoner. Det kunne også dreie seg om gladelige hendelser eller rett og slett emosjoner eller tanker som dukket opp spontant. Korte opphold i parken bidro til å gi dette plass midt i hverdagens hektiske liv.

Miljøfilosofen Arne Næss (Næss 1976) hevder at de spontane emosjonene har dårlige vilkår i vårt samfunn. Årsakene til dette hevder han er at samfunnet er gjennomorganisert, tilpasset klokka og en mengde institusjoner etter en forutgående plan. Konsumjag og et økende fritidstilbud har bidratt i samme retning. Spontane følelser blir undertrykt fordi de bringer uorden hevder han. Parkene er en slags frirom fra mye av dette. Man kan spørre om noen annen type byrom i samme grad gir de spontane følelsene rom i hverdagen? Min tolkning er at parker er en viktig motvekt til samfunnets gjennomorganisering i tid og rom.

Parkers flerfunksjonelle og mangetydige karakter

En park vil ofte bestå av områder med ulike karakter og funksjon. Dette kan være områder der ulike aktiviteter foregår, områder som oppleves forskjellig eller områder der ulike grupper mennesker holder til. Både de små og de store parkene i studieområdet hadde en slik sammensatt karakter. Ikke bare egne observasjoner, men også informantenes omtale av parkene og hendelsene der bekreftet at ulike deler av parkene hadde ulike funksjoner og ble brukt svært forskjellig. Den fysiske avstanden mellom områder som ble brukt og opplevd svært ulikt var mange ganger liten, ofte bare noen meter.

Med bakgrunn i gjennomgangen foran vil noen områder i parkene kunne beskrives som rike på urbane kvaliteter, andre ville kunne beskrives som rike på eksistensielle kvaliteter. Parker eller områder i parker som er rike på urbane kan beskrives som *minglesteder*. Minglesteder er preget av det sosiale liv, mangfoldet, møtene mellom mennesker, spontane situasjoner som oppstår og oppløser seg, aktiviteter og folkeansamlinger. Minglesteder tilfredstiller et sosialt behov i mennesket som antas å være allmennmenneskelig, men som særlig er knyttet til urbane livsformer. Parker eller områder i parker som oppleves som rike på eksistensielle kvaliteter fungerer som *retrettsteder*. Dette vil være områder som blir brukt av enkeltpersoner eller mindre grupper, steder som blir oppsøkt for å finne ro, oppleve noe svært personlig

eller få avstand til hverdagen. Retrettsteder er med andre ord ikke definert ut fra sitt sosiale innhold, men først og fremst ut fra enkeltmenneskers individuelle bruk og opplevelse. Retrettsteder tilfredstiller et behov for tilbaketrekning som antas å være allmennmenneskelig.

De mest sentralt lokaliserte parkene i studieområdet var viktige minglesteder, og de mer perifert lokaliserte parkene var viktigere som retrettsteder. Likevel var det på ingen måte slik at sentralt lokaliserte parker bare fungerer som minglesteder og perifert lokaliserte parker bare fungerer som retrettsteder. En av parkene som ikke var sentralt lokalisert var likevel blant de parkene som hadde sterkest minglested funksjon. I studieområdet hadde alle parkene funksjon både som minglested og retrettsted. Eksempelvis brukte enkelte informanter Birkelunden som retrettsted i tidlige morgentimer selv om parken var den mest urbane i studieområdet. Bestemte områder i de mest sentralt lokaliserte parkene hadde også retrettsted funksjon.

Det er mange årsaker til at parkene må sees som flerfunksjonelle og mangetydige rom. Ulike grupper som eldre, barn og voksne vil ha ulike behov og interesser. Disse gruppene vil ofte anvende en og samme park på helt ulike måter og finner ulik mening i sine aktiviteter og opphold. Parker og uterom er heller ikke statiske, hendelsene som utspiller seg der og svingningene i årstider og døgnrytmen er en del av stedet. Parkene endrer derfor karakter i løpe av året, og kan egne seg til å tilfredstille ulike behov på ulike tider av døgnet. Parkers funksjon som retrettsteder synes eksempelvis å være er særlig tydelig om morgenen og kvelden. Omvent er funksjonen som minglested særlig knyttet til ettermiddag og tidlig kveld. Det er nærliggende å sette disse svingningene i sammenheng med endringer i vær, lys og temperatur, men også menneskenes behov og innstilling svinger over tid. Dette spiller utvilsomt også stor rolle.

Ut fra gjennomgangen over vil jeg konkludere med at parker og uterom generelt bør tilrettelegges med det i tankene at det alltid vil ha flere funksjoner. Som samfunnsfilosofen Dag Østerberg peker på kan den materielle utformingen av omgivelsene hindre eller vanskeliggjøre bestemte væremåter, men kan vanskelig tvinge noen væremåter fram (Østerberg 1998). Utformingen bør derfor først og fremst ta sikte på å åpne for mange muligheter. Basert på en undersøkelse av ungdoms bruk og opplevelse av byrom hevder Lieberg (1991) at man bør unngå for entydige plasser og

byrom. En del byrom bør forbli mangetydige i byens ellers ofte gjennomført planlagte landskap. Dette har etter min mening sammenheng med at steder der intensjonen bak utformingen blir for tydelig eller opplagt tar bort noe av spenningen mellom stedets muligheter, brukernes fantasi og aktiviteter. En annen grunn er at entydige plasser kan virke ekskluderende på grupper det ikke er tilrettelagt for. Eksempelvis vil områder med lekeplass lett virke ekskluderende på de som ikke har barn. Disse områdene vil derfor i liten grad tiltrekke seg andre grupper. I motsetning til dette viste undersøkelsen at noe av det som trakk folk til enkelte parker, eller som fanget deres oppmerksomhet og fikk de til å stoppe opp, nettopp var barns lek. En del av parkers særlige verdi ligger i at de ofte er mangetydige. I gjennomgangen foran kom det fram at informantene så opplevelsen av "det uforutsatte" og det spontane som en viktig grunn til å oppsøke enkelte parker. Ofte var det spontane situasjoner og hendelser som fanget informantenes oppmerksomhet og fikk de til å slå seg ned i parken. Dette var også en svært viktig del av selve opplevelsen og deres egen aktivitet der. Noen av aktivitetene kunne ha karakter av å være "grenseoverskridende", eksempelvis bursdagsselskaper i parkene som bryter grensen mellom privat og offentlig liv eller barns lekte i en fontene som ikke var tiltenkt dette. Andre sentrale begrep informantene brukte for å beskrive parkenes betydning var og "å være bare seg selv". Naturelementer ble i denne sammenheng ofte nevnt som særlig viktige. En mulig tolking av dette er at fraværet av intensjoner og budskap i omgivelsene gjør det lettere for mange å bli bevisst sine egne tanker og følelser eller å få en mental avstand til hverdagen. Parker bør etter dette ikke være tilrettelagt med for klare "bruksanvisninger" eller budskap. En mer mangetydig utforming vil tiltrekke seg flere ulike grupper og kan bidra til at parken blir brukt i større deler av året og døgnet.

Et stadig tilbakevendende spørsmål innen forskningen på parker og uteroms er i hvilken grad resultatene kan benyttes til å si noe konkret om formgivning og design. Denne undersøkelsen gir ikke grunnlag for å gi konkrete anvisninger. Generelt kan resultatet fra undersøkelsen imidlertid tas til inntekt for at parker med en sammensatt karakter er å foretrekke. Videre tyder resultatene på at man generelt bør unngå for entydige parker og plasser, tilrettelagt for bestemte grupper eller aktiviteter. Heller enn dette bør designet innby til mange ulike typer bruk. Noe av utfordringen ligger der-

for i hvordan ulike typer bruk skal integreres i hverandre. Dette kan eksempelvis dreie seg om å skape lekeområder som også innbyr til andre typer bruk. Treib (1995) peker på at det innen landskapsdesign har vært en tendens til større oppmerksomhet mot landskapets symbolske eller kanskje retter sagt litterære mening. Landskapsarkitekter og arkitekter har i økende grad forsøkt å "mette" sine design med mening. Treib tar til orde mot en slik tilnærming til formgivning og hevder at landskapet heller burde bidra til å "evoke a call for meaning within the individual". Denne undersøkelsen kan også tas til inntekt for et slikt synspunktet. Heller enn å implementere sine egne "tolkninger" i designet bør forgiverens mål være å gi brukerne av stedet egne tolkningsmuligheter. Målet bør være å bidra til å skape steder, og steder er levd og blir til når menneskene tolker rommet og tar det i bruk.

Noter

1. Sofienbergparken er en halvåpen park på rundt 70 daa. Parken er preget av sine mange store løvtrær og fungerer som en typisk aktivitetspark med et mangfoldig folkeliv særlig i sommermånedene. Parken var gravlund fram til 1918.

Dag Yttri, dr.scient forsker
Norges Byggforskingsinstitutt
dag.yttri@byggforsk.no

Litteratur

- ASPEN, JONNY & PLOGER, JOHN 1997; *På sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv*. Spartacus forlag, Oslo
- BERGMAN, BOSSE 1991, Gallerierna i centrum. Karlskrona
- DAVIS, , MIKE 1997; *Festning Los Angeles. Militarisering av byens rom*. I: Aspen og Pløger 1997
- DOVY, K 1990; "Refuge and imagination: places of peace in childhood". *Childrens Environmental Quarterly* 7, side 13 – 17
- ENGLER, M 1990; *Experiences at view places: an inquiry into the emotional ties between people and place*. I: Selby, R.I; Choi, A & Orland, B (eds); Proceedings of the 21st Annual conference of the Environmental Design Research Association. Oklahoma City EDRA, pp 222 – 230
- LEFEBVRE, H 1984; *Everyday life in the modern world*. Transaction Books, New Bruswich
- LIEBERG, MATS 1992; *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelse i offentlig miljö*. Lund universitet.
- NÆSS, ARNE 1976; *Økologi, samfunn og livsstil. Utkast til en økosofi*. 5. omarbeidete utgave. Universitetsforlaget Oslo, side 52 – 53
- OTTOSON, JOHAN 1997; "Naturens betydelse i en livskris". *Stad & land* nr 148. Sveriges landbruksuniversitet, Alnarp
- PLOGER, JOHN 1997; *Byliv og modernitet. Mellom nærmiljø og urbanitet*. NIBR pluss – serie 1/97.
- SAUNDERS, PETER 1993; *Social Theory and the Urban Question*. Second edition. Routledge London & New York
- SOMMER, B 1990; "Favoriteplaces of Estonian adolscents". *Childrens Environmental Quarterly*, side 32 – 36
- TREIB, MARC 1995; "Must Landscape Mean?: Approaches to Significance in Recent Landscape Architecture". *Landscape Journal, Volume Forteen, Nuber One, Spring 1995*, pp46 – 61
- WARD, LAWRENCE M, SNODGRAS, JACALYN & CHEW, BARRY 1988; "The role of plans in cognitive and affective responses to places". *Journal of Environmental Psychology*. Nr 8 1988, pp 1 – 8
- WERNER, KARLA 1991; *Staden som livsrum. Stockholmare om staden*. Byggforskingsrådet. T5 1991
- YTTRI, DAG 1999; *Parken som rom for fellesskap og tilflukt – studiar i bydelen Grünerløkka – Sofienberg*, Oslo. Norges landbrukshøgskole, Institutt for landskapsplanlegging, dr. scient. avh 199: 13
- ØSTERBERG, DAG 1998; *Arkitektur og sosiologi i Oslo, en sosio – materiell fortolkning*. Pax forlag, Oslo

PLANTAE AMERICANAES

